

Holub N., Přikrylová M.

Masarykův onkologický ústav, Brno

Významný český básník, prozaik a překladatel Jan Zábrana (1931 – 1984) onemocněl ve svých třiapadesáti letech karcinomem pankreatu, kterému brzy po stanovení diagnózy podlehl. Zábrana si od roku 1970 vedl soustavně deník a pokračoval v jeho psaní i za hospitalizace v Motole a na Karlově náměstí. První nemocniční zápis pochází ze 17. května 1984, poslední záznam si Zábrana učinil koncem července 1984, měsíc před smrtí. Tento deník byl autorem zamýšlen především jako literární dílo a dokumentární artefakt, nikoli jako nástroj léčebného dialogu s potenciálním psychologem nebo psychiatrem, jak je tomu zvykem v psychoterapii.

Zápisky z nemoci ukazují mimo jiné dobu, kdy se infaustní diagnózy nemocným většinou nesdělovaly [1], nicméně inteligentní pacient si z různých náznaků a indicií mohl vytvořit svůj vlastní obraz choroby.

Laparoskopie proběhla celkem dobře. Samozřejmě. to, co mi říkají, že zjistili, nemusí být to, co zjistili. /./ Tady se říká umírajícím pacientům: „Za tři dny půjdete domů. To je jen taková přechodná slabost.“ Když to vidím a slyším, nejsem nějak s to se nadchnout nad sdělením, že ta včerejší laparoskopie dopadla dobře, rozptýlila jejich obavy, že jsou tam jen nějaké srůsty po dávané operaci žlučníku, jen nějaké nezávažné věci. [2]

Přestože pacientovi nebyla explicitně sdělena diagnóza neléčitelného maligního onemocnění, sám intuitivně vycítil podle svých tělesných příznaků, že onemocnění je velmi vážné:

(...) A jestli je načase umírat, spánembohem. Když už život je jen k pozorování, když je jen věčné ubývání, co s ním. [3]

První zápis po převozu k Ripkovi. Špatné dny. Bolesti. Odpor k jídlu. Absolutní zesláblost. Jestli v tom do týdne, do deseti dnů nenastane nějaký obrat k lepšímu, chtě nechtě to budu muset vzdát: nebudu prostě mít sílu bránit se dál. [4]

Umírající pacient senzitivně vnímá rušící prvky:

Já, člověk jako já si představuje peklo jako místnost plnou lidí, ve které je neustále zapnutý televizor a z níž je na jediný okamžik zakázáno odejít. [5]

Publikované deníky J. Z. také ukazují, jak je důležité mluvit s nemocným co nejsrozumitelněji a nezahlcovat ho odbornými termíny:

Ráno na vyšetření u docenta Friče (rcf) (...) [6]

Uváděná zkratka *rcf* bude bezesporu znamenat ERCP, tj. endoskopickou retrográdní cholangiopankreatografii, tedy vyšetření indikované právě při diagnostice onemocnění slinivky.

Svou roli při interpretaci některých záznamů bude hrát i fenomén přenosu, neboť Zábranův podvědomý postoj k lékařům byl přinejmenším ambivalentní. Tato rozporuplnost vycházela z tragédie, která se odehrála v Zábranově dětství: jeho mladší sestra zemřela při narození v humpolecké nemocnici, což nemohlo nezanechat trýznivé stopy v rodinné atmosféře a přinejmenším narušilo důvěru v lékaře obecně.

Při čtení Zábranových deníků z nemocnice musíme brát v úvahu i básníkovo předchorobí: několik prodělaných depresivních epizod posléze zchronifikovalo v trvalou depresi [7], jež ovšem nebyla diagnostikována. Vstupoval tedy do těžkého období umírání již apriorně smutný, unavený, pesimistický, rozhněvaný a nesmířený. Deprese, ať již premorbidní nebo reaktivní v rámci příslušné čtvrté fáze dle Kubler-Rossově [8], mohla ovlivnit i jednu z pozdních reflexí:

Peklo je víc nekonečná beznaděj než nekonečná bolest. [9]

Poslední, preterminální záznam, zoufale vulgární dvouverší *Kdepak, to není ono. / Hovno je vždycky jenom hovno. [10]*, je nutno brát v kontextu předchozí Zábranovy umělecké tvorby, zároveň je i srdceryvným výkřikem předčasně umírajícího člověka.

Literatura

1. Haškovcová H.: Thanatologie, Galén 2000, 46
2. Zábrana J.: Celý život, TORST 2001, 1030
3. Tamtéž, 1032
4. Tamtéž, 1039
5. Tamtéž, 1045
6. Tamtéž, 1045
7. Holub N.: „Na bolest myslel jsem a našel na ni lék“, in Bítov 99, Petrov 2000
8. http://www.hospice.cz/hospice1/data/_hospic_umeni.html
9. Zábrana J.: Celý život, TORST 2001, 1046
10. Tamtéž, 1046